Nr 15

Justitieutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till kriminalvården, m. m. jämte motioner.

I årets statsverksproposition, bilaga 4, punkten F (s. 76–164), framläggs för riksdagens godkännande allmänna riktlinjer för den fortsatta utformningen av kriminalvården. Under punkterna F 1–F 9 (s. 164–174) i propositionen upptas Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1973/74 till kriminalvården.

I detta betänkande behandlar utskottet i skilda avsnitt *dels* de förslag till reformer inom kriminalvården som innefattas i de framlagda riktlinjerna jämte motioner som äger samband därmed, *dels* de i propositionen upptagna anslagsframställningarna rörande kriminalvården för nästkommande budgetår jämte motioner som hänför sig till medelsberäkningen m. m.

REFORMER INOM KRIMINALVÅRDEN

Propositionen

I propositionen uppdras riktlinjer för en genomgripande reform av kriminalvårdens organisation och verksamhet, grundade på förslag som framlagts av kriminalvårdsberedningen i betänkandet (SOU 1972:64) Kriminalvård. För frivårdens del föreslås såväl väsentliga förändringar av arbetsuppgifterna och verksamhetens inriktning som betydande resursförstärkningar. Åtgärderna på frivårdssidan syftar bl. a. till att effektivisera personundersökningsförfarandet, förstärka övervakningsverksamheten, intensifiera och styra de sociala insatserna samt till att i större utsträckning än som f. n. är fallet integrera frivården med anstaltsvården. För att möjliggöra denna integrering och för att förbättra möjligheterna för de intagnas anpassning i samhället föreslås ett nytt anstaltssystem. Detta bygger på dels ett begränsat antal riksanstalter för mera svårbehandlade klienter och för sådana intagna som rattfylleristerna och värnpliktsvägrare, vilka främst av allmänpreventiva skäl ådömts frihetsstraff, dels ett antal mindre lokalanstalter för övriga intagna. Förslaget innebär att det nuvarande systemet med åtta kriminalvårdsräjonger slopas och att en indelning i stället görs i ett större antal kriminalvårdsregioner inom vilka verksamheten i största möjliga utsträckning kan anpassas till den organisation som tillskapats för samhällets övriga stöd- och hjälporgan. Det fortsatta anstaltsbyggandet föreslås bli inriktat på uppförandet av mindre lokalanstalter samt om- och tillbyggnad av befintliga mindre anstalter. Uppförandet av stora anstalter föreslås helt upphöra.

Beträffande vården av kriminalvårdens narkomaner avvisas i princip tanken på en speciell narkomanvårdsorganisation för kriminalvården; i stället bör samhällets allmänna vårdresurser dimensioneras på sådant sätt att även kriminalvårdsklientelets självklara rätt till en riktig behandling kan tillgodoses. Som komplement till de allmänna vårdresurserna föreslås dels viss försöksverksamhet med särskilda narkomanvårdsavdelningar vid några riksanstalter, dels inrättandet av speciella behandlingsteam i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna, dels ock särskilda konsulttjänster m. m. för frivårdsklientelet i områdena utanför storstadsdistrikten.

Förslagen beräknas medföra en kostnadsökning på driftbudgeten med 34 milj. kr., fördelad på fem år med början år 1974. De sammanlagda investeringarna för anstaltsbyggande är beräknade till ca 125 milj. kr. under en femtonårsperiod.

Motioner

Mål och medel inom kriminalvården, m. m.

I motionen 1973:266 av herr Helén m. fl. (fp) yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till närmare former för utvidgat samarbete mellan kriminalvården och de lokala sjukvårds- och socialvårdsorganen (yrkande C).

I motionen 1973:598 av herr Bohman m. fl. (m) yrkas att riksdagen anhåller dels att Kungl. Maj:t vid utformningen av kriminalvården beaktar vad i motionen 1973:241 anförs angående vårdens syfte (yrkande 2 h delvis), dels att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för att uppnå bättre överensstämmelse mellan brottsbalkens påföljdssystem och de sociala organens verkställighetsåtgärder (yrkande 2 i).

I motionen 1973:599 av herr Fälldin m. fl. (c) yrkas att riksdagen beslutar att de synpunkter som framförs i motionen angående kriminalvårdens fortsatta utformning beaktas vid reformens konkreta genomförande (yrkande 2).

I motionen 1973:1083 av fröken Ljungberg m. fl. (m, c, fp) yrkas att riksdagen som sin mening uttalar att reformer på kriminalvårdens område bör grundas på den målsättning för kriminalpolitiken som anges i brottsbalken.

Anstaltssystem samt kostnader och plan för genomförandet, m. m.

I motionen 1973:596 av herr Adolfsson (m) yrkas att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförs om det angelägna i att ungdomsklientelet inom kriminalvården även fortsättningsvis särbehandlas.

I motionen 1973:598 av herr Bohman m. fl. (m) yrkas att riksdagen anhåller att Kungl. Maj:t vid utformningen av kriminalvården beaktar vad

i motionen 1973:241 anförs angående vårdens organisation och utformning (yrkande 2 h delvis).

I motionen 1973:599 av herr Fälldin m. fl. (c) yrkas att riksdagen beslutar att uttala att den utbyggnad av lokalanstalterna, som är en förutsättning för reformens förverkligande, bör genomföras på kortare tid än den av departementschefen föreslagna femtonsårsperioden (yrkande 1).

Frivårdsverksamheten

I motionen 1973:142 av herr Ernulf (fp) yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring av brottsbalkens regler om behandling i anstalt av den som dömts till skyddstillsyn att lokal övervakningsnämnd erhåller befogenhet att besluta om sådan behandling.

I motionen 1973:266 av herr Helén m. fl. (fp) yrkas att riksdagen uttalar att prövotiden vid skyddstillsyn bör sänkas till två år med befogenhet för övervakningsnämnd att vid behov förlänga denna tid med ett år (yrkande B 2).

Utskottet

Allmänna synpunkter

Under senare tid har den kriminalpolitiska debatten varit mycket livlig i vårt land. Diskussionen har gällt såväl samhällets insatser för att förebygga brott och skydda samhället och människorna i gemen mot brott som åtgärder för att underlätta för dem som begått brott att inpassa sig i samhället.

I det förstnämnda hänseendet har den senaste tidens utveckling, framför allt vad gäller den grövre brottsligheten, nyligen föranlett tillsättandet av en särskild kommission, brottskommissionen, med uppgift att dra upp riktlinjer för och skyndsamt lägga fram förslag till konkreta åtgärder för att minska brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Proposition, grundad på förslag av kommissionen, avses bli förelagd riksdagen under innevarande vårsession. För samordning av samhällets insatser mot brott i ett mer långsiktigt perspektiv har Kungl. Maj:t samtidigt med kommissionens tillsättande beslutat inrätta ett centralt råd. Rådets uppgifter och organisation övervägs f. n. av särskild utredningsman. Enligt direktiven för denne skall i rådet ingå representanter för de fyra stora politiska partierna samt för näringslivets organisationer och de fackliga organisationerna jämte experter från olika berörda samhällsområden.

På kriminalvårdens område har sedan lång tid pågått ett omfattande utredningsarbete framför allt inom olika statliga kommittéer såsom fångvårdens byggnadskommitté, kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården (KAIK) och tillsynsutredningen. Dessa kommittéers

reformförslag har överarbetats och samordnats inom den i oktober 1971 tillsatta kriminalvårdsberedningen. De riktlinjer för det fortsatta reformarbetet inom kriminalvården som nu föreläggs riksdagen överensstämmer i allt väsentligt med beredningens förslag, vilket i sin tur bygger på ett enigt ståndpunktstagande av de politiska partiernas representanter i beredningen.

Utskottet ser med tillfredsställelse att det varit möjligt att lägga fram ett förslag som innefattar en samlad bedömning av aktualiserade kriminalvårdsreformer och över huvud taget ett samlat grepp på den komplicerade och mångfasetterade problematik som inryms inom det särskilda område av kriminalpolitiken som kriminalvården utgör. I och för sig hade det naturligtvis som framhålls i motionen 1973:1083 varit önskvärt att riksdagen samtidigt fått ta ställning till andra grundläggande frågor på kriminalpolitikens område. Motionärerna nämner bl. a. den närmare uppgifts- och resursfördelningen mellan den allmänna social-, sjuk- och hälsovården och förutskickade eller eljest erforderliga förändringar i brottsbalkens påföljdssystem och brottsutvecklingens samband med kriminalvårdens utformning. Värdet av en sådan samlad kriminalpolitisk lösning måste emellertid vägas mot vikten av att aktualiserade och angelägna reform- och resursbehov inom kriminalvården blir tillgodosedda utan dröjsmål. Det bör också beaktas att de nu uppdragna riktlinjerna för kriminalvårdens utformning i betydande utsträckning innefattar förslag till praktiska åtgärder, vilka syftar till att inom ramen för gällande påföljdssystem minska de dömdas sociala isolering under såväl anstaltstid som frivård och förhindra att de diskrimineras i fråga om arbete, utbildning, bostäder m. m. Vidare bör understrykas att förslagen i åtskilliga avseenden endast utgör principlösningar som avses bli föremål för fortsatt bearbetning och detaljreglering, varvid kompletterande överväganden kan göras även från mer långsiktiga kriminalpolitiska utgångspunkter.

I anledning av yrkandet i motionen 1973:1083 – formulerat så att riksdagen bör uttala att reformer på kriminalvårdens område bör grundas på den målsättning för kriminalpolitiken som anges i brottsbalken – vill utskottet framhålla att den ökade satsningen på frivårdssidan inte bör ses som ett uttryck för ett ändrat kriminalpolitiskt synsätt utan som ett försök att – i enlighet med tankegångarna bakom brottsbalkens nyanserade påföljdssystem – ge de icke frihetsberövande påföljderna ett materiellt innehåll som gör dem till fullödiga alternativ till övriga påföljder. Det bör också understrykas att de uppdragna riktlinjerna, samtidigt som de innebär en prioritering av konkreta åtgärder syftande till att underlätta de straffades anpassning i samhället, klart markerar de gränser för kriminalvårdens verksamhet som betingas av kraven på allmän laglydnad och samhällsskydd. Departementschefen framhåller bl. a. att vissa typer av brott ofrånkomligen är av den karaktären att samhällets avståndstagande måste demonstreras med särskild tyngd och att de som döms för sådan brottslighet nödvändigtvis får underkasta sig kännbara inskränkningar i sin personliga frihet och finna sig i de förändringar av sin

allmänna livsföring som är en direkt konsekvens av domstolens beslut.

Denna grundsyn ger enligt utskottets mening uttryck för en realistisk avvägning mellan angelägenheten av lagöverträdarnas anpassning till normalt samhällsliv och samhällets behov av skydd, vilken måste anses väl förenlig med kriminalpolitikens allmänna inriktning sådan den fastställdes av statsmakterna genom införandet av brottsbalken. Under hänvisning till det anförda godtar utskottet ramen och målsättningen i stort för de uppdragna riktlinjerna. Genom det anförda har utskottet också redovisat sitt ställningstagande till det nyss återgivna yrkandet i motionen 1973:1083 samt vad i motionen 1973:598 (1973:241) anförs om att kriminalvårdens syfte bör vara att åstadkomma samhällsanpassning men också att upprätthålla brottsbalkens påföljdssystem och genomföra samhällets reaktion mot personer som begår brottsliga gärningar.

En grundläggande frågeställning inom kriminalvården avser inriktningen av tillgängliga resurser. Den bästa avvägningen mellan anstaltsvård och frivård förutsätter en kunskap om olika behandlingsmetoders effekt som f. n. endast föreligger i mycket begränsad utsträckning. Det synes emellertid numera, som departementschefen framhåller, vara en allmänt accepterad synpunkt att frivården har större möjlighet att bedriva resocialiseringsarbete än anstalterna. Den frihetsförlust som intagning på anstalt innebär ger ofta upphov till sociala och mänskliga problem som för den intagne kan leda till en negativ attityd gentemot samhället och motverka hans anpassning. Även om också frivården primärt bygger på tvång eller hot om repressiva ingrepp, är tvångsinslaget där inte lika framträdande. Åtskilliga av de problem som är direkt förknippade med anstaltslivet eller övergången från en reglerad anstaltstillvaro till ett liv i frihet saknar också sin motsvarighet inom frivården. I sammanhanget kan man inte heller bortse från att även en kraftigt utbyggd frivård är betydligt mindre kostnadskrävande än anstaltsvård.

Mot denna bakgrund finner utskottet liksom departementschefen naturligt att ökade insatser inom kriminalvården främst bör syfta till att förstärka frivården. Samtidigt måste emellertid understrykas vikten av att en sådan prioritering inte får leda till att anstaltsvården eftersätts. Som framhållits ovan är det ofrånkomligt att en väsentlig del av kriminalvårdens klientel med hänsyn till den allmänna laglydnaden och till samhällsskyddet måste underkastas någon form av institutionell kontroll. Även om de allmänpreventiva aspekterna för denna kategori intagna måste träda i förgrunden, får verkställigheten självfallet inte ske på ett sätt som onödigtvis försvårar möjligheterna till samhällsanpassning. Propositionsförslagen om särskilda behandlingsresurser på riksanstalterna är ägnade att underlätta en sådan anpassning.

Samarbetsfrågor m. m.

Även den föreslagna ökade integreringen mellan anstaltsvård och frivård hälsar utskottet med tillfredsställelse. Härigenom kan anstaltsarbetet i större utsträckning inriktas på sådan verksamhet som direkt syftar till att förbereda den intagne för friheten. Lika viktig som integreringen mellan anstaltsvård och frivård är enligt utskottets mening den ökade

samverkan mellan kriminalvården och övriga vårdområden som förutsätts i departementschefens förslag. Principen att kriminalvårdens klienter har samma rätt till samhällets stöd och vårdinsatser som andra medborgare är förvisso inte ny, men hittillsvarande erfarenheter visar ett klart behov av fastare former för samarbetet mellan samhällets olika vårdgrenar.

Utskottet kan i denna del instämma i vad som i ett flertal motioner – 1973:266, 1973:598, 1973:599 och 1973:1083 – anförs om önskvärdheten av att speciella former för kontakt och samverkan övervägs och angelägenheten av att ansvars- och kostnadsfördelningen blir klart formulerad. Att överbrygga de klyftor som på många håll otvivelaktigt finns mellan kriminalvården och andra samhälleliga stöd- och vårdorgan är enligt utskottets mening oundgängligen nödvändigt om intentionerna bakom förevarande reform skall kunna förverkligas.

I enlighet med det sagda vill utskottet kraftigt understryka vikten av att berörda samarbetsfrågor ägnas särskild uppmärksamhet under det fortsatta arbetet med reformens förberedande och genomförande. Samordning med socialutredningens arbete på detta område bör därvid komma till stånd. En åtgärd som enligt utskottets mening genast bör vidtas för att underlätta samarbetet är att ta bort den begränsning i möjligheten att bereda de intagna sjukhusvård som följer av behandlingslagens bestämmelse att tid som fängelsedömda vistas utanför fångvårdsanstalt som regel bara får tillgodoräknas i den mån den ryms inom en sjättedel av verkställighetstiden. Det bör i sammanhanget framhållas att de föreslagna ändringarna av anstaltsorganisationen och kriminalvårdens regionala indelning bör kunna främja kriminalvårdens samarbete på det lokala planet med både arbetsmarknadsmyndigheter och sociala myndigheter. Samtidigt måste emellertid beaktas att utökad och förbättrad samverkan förutsätter ökade resurser inte bara för kriminalvårdens organ utan också för de allmänna stöd- och vårdorganen. Även denna fråga fordrar ingående överväganden.

Vad nu sagts gäller med särskild styrka på narkomanvårdsområdet där samhällets allmänna vårdresurser inte är utbyggda i den omfattning som ett framgångsrikt genomförande av departementschefens förslag förutsätter. I avvaktan på erforderliga förbättringar härvidlag delar utskottet beredningens och departementschefens uppfattning att supplementära åtgärder för kriminalvårdens klientel är nödvändiga. I enlighet härmed tillstyrker utskottet förslagen om försöksverksamhet på vissa riksanstalter, om inrättandet av särskilda behandlingsteam i storstadsområdena och om konsulttjänster och vissa ytterligare tjänster i övriga områden. Önskemålen i motionen 1973:266 om att också verksamheten med särskilda behandlingsteam, såvitt gäller frivårdsklientelet, skall ske försöksvis finner utskottet väsentligen tillgodosedda genom uttalandena ovan att åtgärderna härvidlag sker i avvaktan på en utbyggnad av samhällets allmänna vårdresurser för narkotikamissbrukare.

De angivna förstärkningarna på narkomanvårdsområdet för kriminalvårdens klientel är också ägnade att i viss utsträckning tillgodose de i motionen 1973:598 (1973:241) upptagna önskemålen rörande behand-

lingen av frivårdsklientelet. Motionärerna menar att dom på skyddstillsyn, som innefattar föreskrifter om viss behandling, i fråga om det narkotikaskadade eller eljest mentalt störda frivårdsklientelet, särskilt i storstadsområdena, sällan leder till föreskriven behandling, bl. a. på grund av att berörda myndigheter ofta har delade meningar om vilka åtgärder som bör vidtas.

Utskottet vill för sin del förutom att hänvisa till de i propositionen föreslagna förstärkningarna – som framför allt har avseende på storstädernas frivårdsklientel – i anledning av motionen erinra om verksamheten vid den behandlingscentral i Stockholm som enligt beslut av 1971 års riksdag inrättades just för att underlätta svårigheterna vid behandlingen av det klientel motionärerna åsyftar. Anledning finns också att i detta sammanhang understryka vad utskottet ovan uttalat om betydelsen av ett intensifierat samarbete mellan kriminalvårdens och social- och sjukvårdens olika organ. Under hänvisning till dessa uttalanden finner utskottet motionen 1973:598 i nu berörd del inte böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad gäller samarbetet på arbetsmarknadsområdet vill utskottet särskilt betona värdet av en utbyggnad av det system med särskilda nämnder för arbetsmarknads- och fackliga frågor (NAFF) som nu genomförts på 14 anstalter och över huvud taget betydelsen av att också arbetsmarknadens organisationer starkare engageras när det gäller att inplacera lagöverträdare i arbetslivet. Det ytterligare belopp till NAFF-verksamheten som Kungl. Maj:t beräknar och den särskilda tjänst som föreslås inrättad vid kriminalvårdsstyrelsen för sådana kontakter har mot denna bakgrund viktiga uppgifter att fylla. Även det i dagarna av en arbetsgrupp med representanter från skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen framlagda förslaget om att utvidga undervisningen för kriminalvårdens klientel till att omfatta även teoretisk och praktisk utbildning i yrkesämnen samt att inordna verksamheten under den allmänna arbetsmarknadsutbildningen är ägnat att intensifiera kontakterna mellan berörda myndigheter.

I detta sammanhang vill utskottet framhålla sin anslutning till förslaget om arbetspliktens bibehållande inom anstalterna. Ett slopande av arbetsplikten skulle enligt utskottets mening innebära omfattande kostnadsökningar i följd av ökat personalbehov och krav på alternativa sysselsättningsformer. Samtidigt skulle uppkomma betydande risker för att möjligheterna till träning i regelbundet arbete skulle försummas och för att anstaltstiden av många intagna skulle fördrivas i meningslös sysslolöshet. Det bör tilläggas att arbete, studier och andra organiserade aktiviteter bör anses som likvärdiga inslag i verksamheten vid anstalterna.

Anstaltssystemet i stort, m. m.

Enligt de föreslagna ändringarna i anstaltssystemet skall som ovan antytts en stor del av kriminalvårdens anstaltsklientel omhändertas i särskilda lokalanstalter med nära anknytning till frivårdsorganisationen

och till andra regionala och lokala organ för socialt stödjande verksamhet. Härigenom kan anstaltsvården integreras med frivården på ett helt annat sätt än vad som f. n. är fallet och ökade möjligheter skapas för det vidgade samarbete på vård- och arbetsmarknadsområdet som utskottet i det föregående angivit som en förutsättning för reformen. Värdefullt är också enligt utskottets mening att de intagna får möjlighet att tillbringa verkställighetstiden i närheten av hemmet och mer aktivt kan delta i förberedelserna för utskrivningen. En fördel utgör vidare de ökade möjligheterna till frigångsarbete, tätare permissioner, kontakt med övervakaren m. m.

Viss tveksamhet har inom utskottet yppats rörande den rätta avgränsningen av det s. k. normalklientel som avses bli placerat på lokalanstalterna. Den strävan mot öppnare vård- och arbetsformer, som utgör en av grundtankarna i förslaget, kan med visst fog sägas vara mindre väl tillgodosedd genom en begränsning av det totala antalet platser på lokalanstalt till ca 2 000 i enlighet med beredningens förslag. Siffran bör emellertid inte ses som annat än ett riktmärke för en mycket schematisk uppdelning som skall bli föremål för närmare analyser. Om det under de fortsatta övervägandena skulle visa sig att en större andel av de intagna har förutsättningar att klara en straffverkställighet på lokalanstalt finns det, som departementschefen framhåller, inget i det föreslagna programmet som hindrar en fortsatt utveckling mot mer öppna vårdformer. I anslutning härtill kan framhållas att det stora flertalet av dem som av allmänpreventiva skäl döms till kortare frihetsstraff avses kunna vistas på öppna anstalter. I sammanhanget bör också beaktas att en stor del av det mer belastade klientel, som främst av säkerhetsskäl kommer att hänvisas till riksanstalter, under verkställighetstiden successivt skall slussas ut till lokalanstalter.

Differentiering av anstaltsklientelet, m. m.

Frågan om rattfylleristernas anstaltsplacering tas upp i motionen 1973:598 (1973:241). Motionärerna menar att för dessa lagöverträdares del en placering på lokalanstalt nära hemorten i ett stort antal fall är att föredra framför placering på riksanstalt, eftersom rattfylleristerna ofta brottas med besvärliga alkoholproblem eller andra problem av social natur.

Utskottet finner att motionärernas synpunkter, som också framförts vid remissbehandlingen av beredningens förslag, är värda beaktande, även om problemets räckvidd inte kan överblickas förrän ställning tagits till trafiknykterhetsbrottskommitténs förslag om minskad användning av frihetsstraff som påföljd för rattfylleri. Trafiknykterhetsbrottskommitténs utredning (SOU 1970:61) tyder på att en mycket stor andel av dem som begår trafiknykterhetsbrott, säkerligen mer än hälften och troligen långt fler, kan antas ha alkoholproblem. Även andra sociala problem är enligt utredningen vanliga bland rattfylleristerna. Dessa förhållanden talar med viss styrka för motionärernas uppfattning att

många av dem som döms till frihetsstraff för trafiknykterhetsbrott bör placeras på lokalanstalt med möjlighet till framför allt nykterhetsvärdande behandling i hemorten. Å andra sidan måste beaktas att utrymmet för några mer omfattande sociala insatser genom kriminalvårdens försorg för detta klientel är begränsat, eftersom det här rör sig om mycket korta strafftider och anstaltsbehandlingen som regel inte följs av någon frivård. Ansvaret för erforderliga sociala stödåtgärder torde därför för rattfylleristernas del i första hand få åvila andra myndigheter än kriminalvårdens. Detta innebär givetvis inte, vilket också departementschefen framhåller, att anstaltsplaceringen av det korttidsklientel till vilket rattfylleristerna hör skall ske utan beaktande av sociala och humanitära hänsyn; så långt det är möjligt inom ramen för tillgängliga lokalanstaltsplatser bör även beträffande detta klientel eftersträvas att straffverkställigheten kan ske i närheten av hemorten. Frågan bör ägnas fortsatt uppmärksamhet vid urvalet av anstalter som framdeles skall nyttjas för korttidsklientelet och vid ställningstagandena till trafiknykterhetsbrottskommitténs förslag.

Med dessa uttalanden finner utskottet önskemålen i motionen 1973:598 i denna del väsentligen vara tillgodosedda.

Särskild uppmärksamhet på anstaltssidan påkallar enligt utskottets mening kvinnliga intagnas problem. Med hänsyn till klientelets ringa antal – 120 den 1 mars 1973 och 86 genomsnittligt under 1971 – synes det inte realistiskt att tänka sig särskilda lokalanstalter för kvinnor. Å andra sidan är det självklart att dessa har samma behov av och bör ha samma rätt till anstaltsplacering i närheten av hemorten som manliga intagna. Olika lösningar kan tänkas. En lösning kan vara att dels inrätta särskilda avdelningar för kvinnor vid vissa lokalanstalter, dels utnyttja särskilda frigångshem som lokalanstalter för kvinnliga intagna. Utskottet förutsätter att frågan blir föremål för särskilda överväganden i den fortsatta planeringen.

Frågan om lämpligheten av den klientelblandning som följer av departementschefens förslag till nytt anstaltssystem tas upp i motionerna 1973:596 och 1973:598. Yrkandena går i bägge motionerna ut på att ungdomsklientelet även fortsättningsvis skall placeras avskilt från äldre, mer kriminellt belastade intagna.

Utgångspunkten för beredningens och departementschefens förslag är att kriminalvårdens verksamhet i första hand bör inriktas på konkreta åtgärder som – oberoende av vilken påföljd som utdömts – kan skapa gynnsamma förutsättningar för den dömdes anpassning till samhället och minska hans sociala isolering. Kärnan i det föreslagna anstaltssystemet utgör små enheter i nära anknytning till de intagnas hemorter, lokalanstalter. En sådan anstaltsuppbyggnad är självfallet – med hänsyn till det begränsade antal anstalter som inom överskådlig tid kan ställas till förfogande – svår att förena med den grundtanke i vår nuvarande kriminalvård som innebär att man skall undvika att på anstalterna blanda klienter med olika kriminell belastning.

Ställningstagandet underlättas enligt utskottets mening om man tar i betraktande den förändring i anstaltsklientelets sammansättning som

föranletts av kriminalitetsutvecklingen och införandet av brottsbalkens mer differentierade påföljdssystem. Genom den ökade användningen av kriminalvård i frihet har anstaltsklientelet, bortsett från rattfyllerister och andra som av allmänpreventiva skäl döms till kortare frihetsstraff, väsentligen kommit att bestå av personer med betydande kriminell belastning. Det sagda gäller inte minst ungdomsklientelet som praktiskt taget helt utgörs av lagöverträdare som inte kunnat tillrättaföras genom åtgärder inom barnavårdens ram eller genom skyddstillsyn. Ett flertal klientelundersökningar visar också att de grupper som i första hand ansetts böra skiljas från övriga intagna, dvs. de som dömts till ungdomsfängelse, internering eller skyddstillsyn med anstaltsbehandling, numera inte vare sig personlighetsmässigt eller i fråga om arten av sin kriminalitet på något avgörande sätt skiljer sig från dem som dömts till fängelse.

Mot denna bakgrund finner utskottet vad gäller lokalanstalterna att dessas fördelar i form av öppenhet och samverkan med samhällets övriga hjälporgan i den intagnes hemort väger tyngre än eventuella nackdelar, sammanhängande med risken för skadlig påverkan på mindre avancerade klienter från de mer avancerades sida. I enlighet härmed accepterar utskottet att lokalanstalterna får en klientelsammansättning i huvudsaklig överensstämmelse med beredningens och Kungl. Maj:ts förslag. Samtidigt vill dock utskottet framhålla att möjligheterna till differentiering bör iakttas så långt det är möjligt. Även om det torde vara orealistiskt att tänka sig särskilda lokalanstalter för vissa grupper lagöverträdare, torde det inte sällan kunna visa sig möjligt att inom anstalterna byggnadsmässigt förhindra en inte önskad klientelblandning.

I fråga om riksanstalterna bör till en början noteras att strafftiden – enligt 1971 års statistik -- för 506 av 756 till fängelse dömda ungdomar (15 - 20 år) eller för ca 67 procent utgjorde 1–3 månader. Denna grupp kommer enligt den föreslagna ordningen att i betydande utsträckning omhändertas på riksanstalter för sådana rattfyllerister och övrigt korttidsklientel som inte kräver särskild behandling. Risken för en ogynnsam klientelblandning torde för dem bli relativt begränsad. Vad gäller långtidsklientelet innebär departementschefens förslag att en del av riksanstalterna för detta klientel skall förbehållas i första hand ungdomar. I vilken utsträckning en sådan differentiering skall ske får som departementschefen framhåller bedömas med hänsyn till den aktuella klientelsituationen. Under alla förhållanden är det emellertid enligt utskottets mening angeläget att principen om särskilda behandlingsresurser för ungdomsfängelseklientelet inte överges och att de erfarenheter i fråga om utbildning, arbetsträning, medicinsk och psykoterapeutisk behandling m. m. som vunnits inom ungdomsanstalternas ram blir tillvaratagna. Bäst torde detta ske genom att de nuvarande ungdomsanstalterna – om behov därav visar sig föreligga – i en inte obetydlig utsträckning används som riksanstalter för sådana unga lagöverträdare som av säkerhetsskäl eller annan anledning inte lämpligen bör placeras på lokalanstalt.

Vad utskottet sålunda i anledning av motionerna 1973:596 och

1973:598 anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

I anslutning härtill vill utskottet i anledning av uttalandet i motionen 1973:598 om att överensstämmelse måste finnas mellan domstolens påföljdsbestämning och kriminalvårdens anstaltsplacering erinra om att verkställighet av påföljderna ungdomsfängelse och internering enligt gällande lagstiftning i princip skall ske i ungdomsanstalt respektive interneringsanstalt. Bestämmelserna härom synes svåra att förena med departementschefens förslag till anstaltssystem. Utskottet förutsätter att frågan om erforderliga författningsjämkningar övervägs i samband med utarbetandet av de förslag till ny behandlingslag och därav föranledda ändringar i brottsbalken som förutskickas i propositionen. Den större frågan om de tidsobestämda påföljdernas bibehållande över huvud taget torde förutsätta mer ingående överväganden än vad som synes möjligt i detta sammanhang.

De angivna ändringarna i anstaltssystemet innebär som ovan framhållits att anstaltsvården på ett helt annat sätt än vad som f. n. är fallet integreras med frivården och anpassas till samhällets övriga vård- och stödorgan. En sådan inriktning av kriminalvården förutsätter en annan regional organisation än den som det nuvarande räjongsystemet innebär. Det system med indelning i fjorton kriminalvårdsregioner som Kungl. Maj:t i överensstämmelse med beredningens förslag förordar är enligt utskottets mening bättre ägnat att tillgodose de angivna intentionerna. I enlighet härmed tillstyrker utskottet den föreslagna uppdelningen av de nuvarande territoriella kriminalvårdsräjongerna och avskaffandet av specialräjongerna för ungdoms-, interneringS- och kvinnoklientelet.

Tidsplanen för anstaltsbyggandet

Genomförandet av förändringarna på det regionala planet berörs i motionen 1973:599 i anslutning till yrkande om tiden för lokalanstalternas utbyggnad. Yrkandet innebär att riksdagen skall uttala att utbyggnaden av dessa anstalter bör genomföras på kortare tid än 15 år. Motionärerna pekar under hänvisning till kriminalvårdsstyrelsens remissyttrande över beredningens förslag på de svårigheter organisatoriskt och administrativt som kommer att uppstå om två skilda system, det nuvarande räjongsystemet och den föreslagna regionindelningen, under en icke alltför obetydlig övergångstid skall tillämpas sida vid sida. De nuvarande räjongerna lär, anför motionärerna, endast delvis kunna avvecklas så länge tillräckligt antal lokalanstalter saknas för att kunna sätta den nya regionala organisationen i kraft. Eftersom tiden för att uppföra dessa anstalter föreslås omfatta inte mindre än 15 år lär det vara tveksamt när den föreslagna reformen kan annat än mycket partiellt realiseras. Ett sådant dröjsmål skulle enligt motionärerna vara till stor skada, och de föreslår därför att investeringstiden avsevärt förkortas.

Som framhållits i det föregående innehåller de uppdragna riktlinjerna inte några detaljerade anvisningar om hur de enskilda reformförslagen i praktiken skall genomföras, varför ett omfattande och tidskrävande

planeringsarbete måste utföras innan konkreta åtgärder kan vidtas. Det sagda gäller inte minst anstaltsbyggandet, där erfarenhetsmässigt anskaffning av mark, upprättande av lokalprogram, uppgörande av ritningar m. m. var för sig kräver avsevärd tid. Särskilt bör uppmärksammas den tidsutdräkt som föranleds av den variation i fråga om lokalanstalternas slutenhetsgrad och utformning i övrigt som förutsätts i de uppdragna riktlinjerna för anstaltsbyggandet. På grund av det anförda anser utskottet det ovisst om den föreslagna femtonårstiden för lokalanstalternas utbyggnad i någon större mån kan förkortas. Lika med motionärerna anser emellertid utskottet att det är ytterst angeläget att reformen genomförs så snart det över huvud taget är möjligt. Stora ansträngningar bör därför sättas in för att om möjligt nedbringa tiden. Vissa möjligheter härtill torde kunna öppnas om befintliga anstalter i större utsträckning än vad som synes ha förutsatts blir utnyttjade som lokalanstalter. Utskottet utgår från att förutsättningarna härför noga övervägs i det fortsatta planeringsarbetet. Vad utskottet anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Allmänt om frivården

För frivårdsverksamhetens del innebär riktlinjerna som antytts i det föregående bl. a. en satsning på ökad integrering mellan anstaltsvård och frivård, varigenom det blir möjligt att på ett tidigare stadium än för närvarande sätta in rehabiliterande åtgärder. I detta syfte föreslår beredningen bl. a. att ett ökat antal frivårdsassistenter skall ha som deltidsfunktion att bedriva verksamhet av kurativ och terapeutisk art på häktena och även kunna utföra personundersökningar. Liksom departementschefen ser utskottet positivt på de möjligheter till förbättringar av personundersökningsförfarandet och till ökade frivårdsinsatser som beredningens förslag i detta hänseende innebär. Utskottet vill för sin del särskilt understryka att därigenom den fördelen uppnås att behandlingsplaneringen kan påbörjas på ett tidigt stadium. Intresset av att den intagne så snart som möjligt kan få kontakt med blivande övervakare och frivårdstjänstemän kan också bli tillgodosett.

Övervakningsfrågor

I fråga om övervakningsinstitutet framhåller departementschefen det dubbla syfte som frivården har att tillgodose; den skall såväl verka för sociala insatser som utöva en kontrollerande funktion. Med hänsyn till intresset av att upprätthålla det allmänpreventiva värdet av en konsekvent genomförd övervakning vill utskottet utan att underskatta de insatser av personlig och social art som utgör ett nödvändigt inslag i övervakningsarbetet understryka betydelsen av de kontrollmöjligheter som övervakningen innebär. Å andra sidan anser utskottet liksom departementschefen att kriminalvårdens kontakt med den dömde bör upphöra när behov av övervakning inte längre föreligger. I följd härav avvisar utskottet liksom departementschefen tanken på att särskilda kontaktmän inom frivården

skall kunna utses för de klienter beträffande vilka kontrollbehovet upphört. Ställningstagandet hindrar inte att man bör se positivt på en fortsatt informell kontakt mellan övervakare och övervakad i de fall där den senare känner ett behov av ett personligt stöd. De övervakades eventuellt kvarstående behov av samhällets hjälp får dock tillgodoses genom de sociala myndigheternas försorg. I detta sammanhang vill utskottet välkomna de av departementschefen tillstyrkta förslagen till förstärkning av frivårdens möjligheter att hjälpa dess klientel i fråga om bl. a. bostadsanskaffning och fritidsplanering liksom förslagen att frivårdsorganisationen skall få tillgång till psykisk och psykologisk expertis i större utsträckning än hittills.

När det gäller övervakningen av det socialt och kriminellt mest belastade klientelet föreslår beredningen mot bakgrunden av det ökade inslaget dömda med svår social missanpassning att flera klienter än för närvarande skall övervakas av tjänstemän med social utbildning. Enligt beredningens överväganden bör antalet övervakningsfall per tjänsteman därvid begränsas till 30. För att uppnå detta resultat erfordras ett nettotillskott av 175 assistenter. Departementschefen ansluter sig till beredningens förslag till avvägning mellan lekmanna- och tjänstemannaövervakare och till normer för beräkning av handläggande personal. Förslagen avses bli genomförda under en femårsperiod med början kalenderåret 1974.

I syfte att övervakningsverksamheten skall kunna ytterligare intensifieras framställs i motionen 1973:266 ett i det följande under punkten 3 närmare behandlat yrkande om viss uppräkning av anslaget till frivården. Utskottet vill här påpeka att beredningens förslag, som i detta och andra hänseenden innebär en mycket kraftig personell förstärkning för frivården, grundats på en av beredningen inom samtliga frivårdsdistrikt utförd enkätundersökning. Beredningens beräkning bör enligt utskottets mening godtas som en riktlinje för den fortsatta utformningen av frivårdsverksamheten. Självfallet måste dock lokala avvikelser kunna förekomma i vissa frivårdsdistrikt med speciella problem.

I fråga om ersättningen till de frivilliga övervakarna har utskottet, som föregående år (JuU 1972:6) uttalade sig för en höjning av ersättningen, förståelse för den tveksamhet som yppats i fråga om en mer betydande ökning härvidlag i nuvarande läge. Med hänsyn till den kraftiga prioritering till förmån för frivården i övrigt som de framlagda riktlinjerna innebär bör beredningens av departementschefen tillstyrkta förslag, som ger ökade möjligheter för övervakarna att få ersättning för utlägg, godtas. Utskottet vill dock understryka att frågan om vilken inverkan övervakarersättningens storlek kan ha på rekrytering och bibehållande av intresserade och lämpliga övervakare i fortsättningen måste ägnas särskild uppmärksamhet.

Skyddstillsynsfrågor

Ett par särskilda spörsmål rörande påföljden skyddstillsyn tas upp i två motioner. I motionen 1973:142 framförs önskemål om ökad befogenhet för övervakningsnämnd vid misskötsamhet hos den som dömts till skyddstillsyn, och i motionen 1973:266 behandlas frågor om prövotidens längd och om begränsning av den tid under vilken övervakning skall pågå.

I syfte att möjliggöra snabba ingripanden då fara föreligger att den som dömts till skyddstillsyn skall återfalla i brott föreslås i motionen 1973:142 att övervakningsnämnd tilläggs sådan befogenhet att besluta om behandling i skyddstillsynsanstalt som nu endast tillkommer domstol. Den i motionen upptagna problematiken eller denna närliggande spörsmål har tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet (se 1LU 1968:45 och JuU 1971:17, rskr 1971:242). Frågan om användande av sanktioner i frivårdsarbetet vid fall av misskötsamhet av den som står under övervakning och frågan om övervakningsnämndernas arbetssätt och verksamhetsformer behandlas också i kriminalvårdsberedningens betänkande. Beredningen föreslår bl. a. att frågan om övervakningsnämndernas och de centrala nämndernas uppgifter och organisation bör utredas i belysning av den utveckling som ägt rum sedan nämnderna tillkom.

Departementschefen förklarar i förevarande proposition att han avser att inom kort begära bemyndigande att tillsätta en utredning för den av kriminalvårdsberedningen föreslagna översynen. Med hänsyn härtill finner utskottet – som förutsätter att utredningens uppdrag kommer att omfatta även den i motionen 1973:142 aktualiserade problematiken – att motionen icke påkallar någon riksdagens åtgärd.

Beträffande de i motionen 1973:266 upptagna frågorna om prövotid och övervakningstid vid skyddstillsyn gäller för närvarande enligt brottsbalken följande.

Skyddstillsyn pågår under en prövotid av tre år. Under prövotiden skall den dömde stå under övervakning. Om övervakning inte längre är erforderlig, skall övervakningsnämnden förordna om dess upphörande. Så länge prövotiden varar kan nämnden dock vid behov besluta att den dömde på nytt skall ställas under övervakning. Iakttar den dömde inte vad som åligger honom till följd av domen på skyddstillsyn kan övervakningsnämnden förlänga prövotiden till högst fem år.

Kriminalvårdsberedningen föreslår att prövotiden vid skyddstillsyn sänks till två år samt att behovet av övervakning i varje enskilt fall obligatoriskt skall omprövas efter utgången av det första året av prövotiden. Vidare föreslår beredningen att prövotiden inte skall kunna förlängas annat än vid ny kriminalitet. Departementschefen framhåller för sin del att en kortare och mer effektiv övervakning i regel är att föredra.

Motionärerna uttalar att de delar uppfattningen att övervakningen bör begränsas till två år samt att den i många fall kan upphöra tidigare än vid prövotidens utgång. De föreslår emellertid samtidigt att övervakningss-

nämnd skall ha befogenhet att vid behov förlänga den tvååriga prövotiden med ett år. I hemställan yrkar motionärerna att riksdagen skall uttala att prövotiden vid skyddstillsyn bör sänkas till två år med befogenhet för övervakningsnämnderna att vid behov förlänga denna tid med ett år.

De i motionen berörda spörsmålen har närmare övervägts i en inom justitiedepartementet nyligen i anslutning till beredningens förslag upprättad promemoria (Ds Ju 1973:3) angående övervakning vid kriminalvård i frihet m. m. I promemorian förordas den lösningen att övervakningstiden bestäms till två år samtidigt som den treåriga prövotiden behålls. Enligt promemorian bör som beredningen föreslagit frågan om fortsatt övervakning under alla förhållanden prövas när ett år av prövotiden förflutit. Möjlighet att förlänga övervakningen till att pågå under hela prövotiden föreslås för fall där särskilda skäl föreligger. I anslutning till övervägandena i dessa hänseenden upptas i promemorian förslag till erforderliga ändringar i brottsbalken och frivårdskungörelsen. Promemorian är föremål för remissbehandling. Proposition på grundval av förslaget kan förväntas bli förelagd riksdagen inom kort. Med hänsyn härtill bör motionen 1973:266 i här behandlad del inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Övrigt

Vad gäller de förslag till åtgärder i övrigt som innefattas i de av Kungl. Maj:t uppdragna riktlinjerna vill utskottet särskilt understryka de positiva effekter som kan förväntas av den planerade förstärkningen av kriminalvårdens informationsverksamhet och värdet av att en personaltidning åter kan ges ut. En intensifierad och varierad information riktad inte bara till de inom kriminalvården verksamma och kriminalvårdens klienter utan även till en vidare allmänhet är förtjänt av kraftigt stöd.

Reformen föreslås av departementschefen bli genomförd under en femårsperiod med början kalenderåret 1974 enligt en av beredningen uppgjord, i propositionen redovisad plan. Det erforderliga anstaltsbyggandet föreslås ske under en femtonårsperiod. Utskottet har i det föregående (s. 11–12) anfört vissa synpunkter rörande takten i anstaltsbyggandet. Under hänvisning härtill godtar utskottet departementschefens plan för reformens genomförande.

Utöver vad sålunda anförts föranleder riktlinjerna icke några erinringar eller uttalanden från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

A. att riksdagen beträffande grunden för reformer på kriminalvårdens område avslår motionen 1973:1083;

B. att riksdagen beträffande kriminalvårdens syfte avslår motionen 1973:598 i denna del (yrkande 2 h, delvis);

C. att riksdagen beträffande samarbete mellan kriminalvården

Kartong: S. 16, rad 28 Står: motioner i Rättat till: motioner såvitt de behandlats i det föregående i

och andra vårdområden i anledning av de i propositionen 1973:1, bilaga 4, angivna riktlinjerna för kriminalvårdens fortsatta utformning samt motionen 1973:266 i denna del (yrkande C) och motionen 1973:599 i denna del (yrkande 2) ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört;

D. att riksdagen beträffande förhållandet mellan brottsbalkens påföljdssystem och de sociala organens verkställighetsåtgärder avslår motionen 1973:598 i denna del (yrkande 2 i);

E. att riksdagen beträffande anstaltsplaceringen av rattfylleristermed avslag på motionen 1973:598 i denna del (yrkande 2 h, delvis) godkänner ovannämnda riktlinjer;

F. att riksdagen beträffande anstaltsplaceringen av unga lagöverträdare i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1973:596 samt motionen 1973:598 i denna del (yrkande 2 h, delvis) ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört;

G. att riksdagen beträffande överensstämmelse mellan brottspåföljd och anstaltsplacering avslår motionen 1973:598 i denna del (yrkande 2 h, delvis);

H. att riksdagen beträffande tidsplanen för reformens genomförande i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1973:599 i denna del (yrkande 1) ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört;

J. att riksdagen såvitt gäller övervakningsnämnds befogenheter avslår motionen 1973:142;

K. att riksdagen beträffande prövotid och tid för övervakning vid skyddstillsyn avslår motionen 1973:266 i denna del (yrkande B 2);

L. att riksdagen avslår ovan angivna motioner såvitt de behandlats i det föregående i den mån de icke omfattas av vad utskottet ovan anfört och hemställt;

M. att riksdagen godkänner ovannämnda riktlinjer i den mån de icke omfattas av vad utskottet ovan anfört och hemställt.

ANSLAG TILL KRIMINALVÅRDEN

1. **Kriminalvårdsstyrelsen**. Under hänvisning till vad utskottet ovan anfört om kriminalvårdens fortsatta utformning och med gillande av Kungl. Maj:ts förslag till förstärkningar i övrigt under förevarande punkt tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts under punkten F 1 (s. 164 och 165) gjorda anslagsberäkning samt hemställer

att riksdagen till *Kriminalvårdsstyrelsen* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 25 350 000 kr.

2. **Fångvårdsanstalterna**. Kungl. Maj:t har under punkten F 2 (s. 165–168) föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en extra ordinarie tjänst som överläkare i SkBe 3, *dels* till Fångvårdsan-

stalterna för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 319 170 000 kr.

Motioner

I motionen 1973:404 av herrar Henmark (fp) och Nelander (fp) hemställs att riksdagen beslutar att utöver i statsverkspropositionen upptagna belopp sammanlagt 200 000 kr. ställs till kriminalvårdsstyrelsens förfogande för i motionen angivna ändamål (andlig vård inom kriminalvårdens anstalter).

I motionen 1973:1085 av herr Sundman m. fl. (c) hemställs att riksdagen till Fångvårdsanstalterna anvisar ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 100 000 kr. för förbättrad biblioteksverksamhet förhöjt förslagsanslag.

Utskottet

Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisning under punkten F 2 i vad avser ökad satsning på behandlingen av kriminalvårdens narkomaner och utbyggnad av verksamheten inom nämnderna för arbetsmarknadsfrågor och fackliga frågor (NAFF) har utskottet i det föregående uttalat sin principiella anslutning till. Mot den närmare medelsberäkningen härvidlag har utskottet icke funnit anledning till erinran. Icke heller avvägningen av övriga personalförstärkningar föranleder någon invändning från utskottets sida.

I det följande behandlar utskottet under förevarande punkt de i rubricerade motioner upptagna frågorna om förbättring av biblioteksverksamheten och den andliga vården.

Yrkandet i motionen 1973:404 avser främst en höjning av arvoden och kostnadsersättningar åt ledamöterna i fångvårdsanstalternas nämnder för den andliga vården (NAV). En vid föregående års riksdag väckt motion med samma syfte avstyrktes av utskottet bl. a. under hänvisning till en pågående omprövning av arvoden för bisysslor. Dessa överväganden har numera lett till en uppräkning av både det till NAV-ledamöterna utgående årsarvodet och den ersättning för förrättningsdag som utgår till ledamot eller annan som förrättar gudstjänst eller andaktsstund eller som har samtal med intagna enskilt eller i grupp. Motionärernas önskemål har härigenom i icke obetydlig mån tillgodosetts.

Härutöver bör i fråga om den andliga vården inom kriminalvården framhållas de möjligheter till utnyttjande av hemortens resurser som förslaget om inrättande av lokalanstalter innebär för dem som vistas på sådana anstalter. Av intresse är också det slutbetänkande (SOU 1972:36) Samhälle och trossamfund, som 1968 års beredning om stat och kyrka avgav föregående år. Beredningen uttalar att personer som befinner sig i bl. a. kriminalvårdens anstalter bör ha samma möjlighet till andlig vård som övriga invånare i landet samt att vården förutsätter samarbete mellan

olika kyrkor och samfund och alltså bör bli ekumeniskt präglad. Beredningen förordar att frågorna om andlig vård vid sjukhus och vid kriminalvårdens anstalter utreds genom statens försorg bl. a. i syfte att uppnå en önskvärd likformighet i den organisatoriska utformningen. De riktlinjer för översynen som beredningen skisserar innebär ett fortsatt partiellt statligt ekonomiskt ansvarstagande för verksamheten. Beredningens betänkande är för närvarande föremål för remissbehandling.

Vid en avvägning mot andra resurskrävande behov inom kriminalvården finner utskottet att kraven på bidrag till olika inslag i den andliga vården inom kriminalvårdens anstalter får tillgodoses inom ramen för det av Kungl. Maj:t under förevarande punkt föreslagna anslaget.

I fråga om den inbördes prioriteringen av resurser för olika inslag i den andliga vården vill utskottet framhålla att ett relativt stort antal personer på kriminalvårdens anstalter bekänner sig till främmande trosriktningar. De behov av bidrag av allmänna medel som kan föreligga för bl. a. själavård åt främmande trosbekännare och för tillgodoseende av de syften som ligger bakom yrkandet i motionen 1973:404 får enligt utskottets mening avvägas vid en samlad bedömning av resursbehoven. Den av 1968 års beredning om stat och kyrka föreslagna utredningen synes enligt utskottet erbjuda tillfälle till ett sådant ställningstagande.

Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1973:404.

Den i motionen 1973:1085 berörda biblioteksverksamheten vid fängvårdsanstalterna och de allmänna häktena ombesörjs av folkbiblioteken, som härför får en årlig ersättning av för närvarande 30 kr. per vårdplats när det gäller fängvårdsanstalter och 40 kr. per vårdplats när det gäller häkten. Under år 1971 påbörjades en sexårig upprustningsplan för biblioteksverksamheten, syftande till att varje intagen skall få tillgång till ett kommunalt biblioteks samlade utbud av information, material och allmänkulturella aktiviteter samt möjlighet till regelbunden kontakt med yrkesutbildad bibliotekarie. Med hänsyn till medelstillgången har det blivit nödvändigt att revidera planen. Kungl. Maj:ts förslag till anslagsberäkning för kommande budgetår medger icke någon utvidgning av verksamheten i enlighet med planen.

Yrkandet i motionen – innebärande ett med 100 000 kr. i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag – syftar till att möjliggöra en fortsatt upprustning av biblioteksverksamheten. Motionärerna påpekar att kommunernas kostnader för verksamheten i betydande grad överstiger den ersättning som utgår; ersättningen täcker många gånger inte ens bokslitaget. Med hänsyn till det kärva ekonomiska klimatet föreligger enligt motionärerna risk för att kommunerna kommer att minska sina anslag för ändamålet, med en ytterligare försämring av boklåneverksamheten som följd.

En väl fungerande biblioteksverksamhet vid kriminalvårdens anstalter utgör enligt utskottets mening ett värdefullt inslag i det system av aktiviteter på anstalterna som bidrar till de intagnas anpassning i samhället. Ett förverkligande av den ovan nämnda upprustningsplanen

för biblioteksverksamheten bör därför eftersträvas. En förstärkning enligt den revidering av planen som kriminalvårdsstyrelsen gjort kräver en uppräkning av medelsanvisningen med 146 000 kr. under ett vart av de fem närmaste åren. Vid bedömningen av anslagsbehovet får enligt utskottets mening hänsyn tas till den nya situation som föranleds av det föreslagna nya anstaltssystemet. För riksanstalterna, framför allt de med hög grad av slutenhet, kan förutses behov av biblioteksservice i enlighet med planen. När det gäller lokalanstalterna bör emellertid beaktas de möjligheter till utnyttjande av den lokala kommunala biblioteksverksamheten som följer av förslaget. Att de som är intagna på lokalanstalt i betydande utsträckning bereds tillfälle att själva göra boklån på platsens bibliotek står enligt utskottets mening i god överensstämmelse med ett av huvudsyftena bakom anstaltsreformen, nämligen att de intagna skall få möjlighet att uppehålla sociala och personliga kontakter utanför anstalten.

Med hänsyn till det anförda finner utskottet att medelsbehovet för tillgodoseende av erforderlig upprustning av biblioteksverksamheten under nästkommande budgetår bör beräknas till det av motionärerna angivna beloppet. I enlighet härmed tillstyrker utskottet bifall till motionen 1973:1085.

Utskottet hemställer

A. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en extra ordinarie tjänst som överläkare i SkBe 3,

B. att riksdagen beträffande den andliga vården inom anstalterna avslår motionen 1973:404,

C. att riksdagen beträffande medelsberäkningen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973:1085 till *Fångvårdsanstalterna* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 319 270 000 kr.

3. **Frivården.** Kungl. Maj:t har under punkten F 3 (s. 168–171) föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en extra ordinarie tjänst som överläkare i SkBe 3, *dels* till Frivården för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 59 210 000 kr.

Motioner

I motionen 1973:266 av herr Helén m. fl. (fp) hemställs att riksdagen under anslaget F 3 Frivården anvisar 700 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit avseende tjänster för 17 assistenter och fem biträden under ett halvt budgetår för intensifierad övervakningsverksamhet (yrkande A 3).

I motionen 1973:403 av herr Gustafsson i Uddevalla m. fl. (s, c, fp, m) hemställs att riksdagen vid behandlingen av förevarande anslag beslutar att Bohus skyddskonsulentdistrikt delas på sätt som föreslagits av kriminalvårdsstyrelsen.

Utskottet

Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisning under punkten F 3 innebär en kraftig satsning på en fortsatt utbyggnad av frivården i enlighet med de riktlinjer härför som utskottet i det föregående uttalat sin anslutning till. Sålunda tillförs frivården bl. a. medel för 35 tjänster som assistent och elva tjänster som biträde fr. o. m. den 1 januari 1974 för att bereda ett ökat antal dömda med svår social missanpassning möjlighet att erhålla frivårdstjänstemän som övervakare. För förbättrad handledning och administration såvitt gäller personundersökningsverksamheten tillförs frivården för samma tid medel för ytterligare 30 tjänster som assistent och 15 tjänster som biträde. För förstärkning av frivårdens kurativa verksamhet vid de allmänna häktena beräknas vidare medel under ett halvt budgetår för åtta tjänster som assistent. Betydande resursförstärkningar föreslås också för behandlings- och stödåtgärder samt för bildnings- och kontaktverksamhet bland frivårdsklienter och intagna på allmänna häkten. För behandling av narkomaner inom frivårdsklientelet i Örebroregionen föreslås inrättandet av en extra ordinarie tjänst som överläkare samt medel för en översköterska. Den totala personella förstärkningen enligt Kungl. Maj:ts förslag uppgår till 101 tjänster.

Yrkandet i motionen 1973:266 om en uppräkning av anslaget för att möjliggöra tillsättandet av vissa ytterligare tjänster framför allt på assistentplanet bör ses i sammanhang med de riktlinjer för en förstärkning av övervakningsverksamheten i fråga om det socialt och kriminellt mest belastade klientelet, som utskottet berört i det föregående. I enlighet med vad utskottet där anfört bör Kungl. Maj:ts förslag till resursförstärkning för den period av reformarbetet som infaller under nästkommande budgetår godtas. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen 1973:266 i nu berörd del.

I överensstämmelse med förslag av kriminalvårdsstyrelsen om viss omreglering av skyddskonsulentdistrikt framställs i motionen 1973:403 yrkande om uppdelning av Bohus distrikt. I motionen framhålls att distriktet, som omfattar hela Göteborgs- och Bohus län utom Göteborgs kommun, betjänas av en skyddskonsulent och assistenter med expedition i Göteborg. Under hänvisning bl. a. till att huvudparten av distriktets klienter finns i Uddevalla och under framhållande av att det stora avståndet mellan Göteborg och distriktets nordliga del försvårat en tillfredsställande verksamhet där föreslår motionärerna att ett nytt distrikt bildas med Uddevalla som stationeringsort.

Den av kriminalvårdsstyrelsen och motionärerna föreslagna indelningsändringen i Göteborgs och Bohus län bygger på de resultat som organisationsutredningen om kriminalvård i frihet redovisade år 1970 (stencil Ju 1970:12). Bl. a. sådana förhållanden som distriktets geografiska utbredning talar enligt utskottets mening med betydande styrka för den föreslagna uppdelningen. Vid ställningstagandet måste emellertid beaktas den översyn beträffande storstädernas distriktsindelning inom frivården, som departementschefen i samband med angivandet av

riktlinjerna för den framtida frivårdsverksamheten aviserat. Frågan om en uppdelning av Bohus skyddskonsulentdistrikt har enligt utskottets mening sådant samband med utformningen av frivårdsdistrikten i Göteborg att ett avgörande inte lämpligen bör träffas förrän resultatet av översynen av storstadsdistrikten föreligger. I avvaktan härpå bör enligt utskottets mening övervägas att anordna ett lokalkontor i Uddevalla på samma sätt som skett inom Stockholms norra förorters distrikt. Vad utskottet sålunda anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställer

A. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en extra ordinarie tjänst som överläkare i SkBe 3,

B. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:266 i denna del till *Frivården* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 59 210 000 kr.,

C. att riksdagen beträffande uppdelning av Bohus skyddskonsulentdistrikt i anledning av motionen 1973:403 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i detta hänseende anfört.

4. **Maskin- och verktygsutrustning m. m. med flera anslag.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkterna F 4–F 6 (s. 171 och 172) och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1973/74 anvisar

A. till *Maskin- och verktygsutrustning m. m.* ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.,

B. till *Engångsanskaffning av inventarier m. m.* ett reservationsanslag av 2 000 000 kr.,

C. till *Utbildning av personal m. fl.* ett reservationsanslag av 2 525 000 kr.

5. **Kriminologisk forskning.** Kungl. Maj:t har under punkten F 7 (s. 172) föreslagit riksdagen att till Kriminologisk forskning för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 535 000 kr.

Motion

I motionen 1973:598 av herr Bohman m. fl. (m) yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller *dels* att åtgärder vidtas för forskning rörande allmänpreventionens betydelse (yrkande 2 f), *dels* att kriminalvårdsstyrelsen får i uppdrag att systematiskt utvärdera den verksamhet verket bedriver främst med avseende på återfallsfrekvensen inom respektive behandlingsform (yrkande 2 g).

Utskottet

Från anslaget bestrids kostnaderna för kriminologisk behandlingsforskning inom såväl anstalts- som frivårdssektorn. Utskottet har ingen erinran mot Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisning.

I motiveringen till motionen 1973:598, redovisad i motionen 1973:241, anförs att frågan om allmänprevention eller individualprevention är av grundläggande betydelse vid en diskussion om brottsbalkens påföljdssystem liksom för valet av åtgärder inom det kriminalpolitiska området över huvud taget. Kriminologisk forskning rörande olika brottspåföljders verkan bör enligt motionärerna därför snarast sättas i gång, och riksdagen bör hos Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder vidtas för forskning rörande allmänpreventionens betydelse. Motionärerna uttalar vidare att kriminalvårdsberedningen i sitt betänkande inte redovisar några direkta förslag i fråga om utvärdering av olika behandlingsformer inom kriminalvården. Riksdagen bör därför hos Kungl. Maj:t även begära att kriminalvårdsstyrelsen lämnas i uppdrag att systematiskt utvärdera kriminalvårdens verksamhet främst med avseende på återfallsfrekvensen inom de olika behandlingsformerna.

Motionärernas önskemål bottnar i det förhållandet att våra kunskaper om värdet av olika behandlingsmetoder inom kriminalvården är ofullständiga. Liksom motionärerna anser utskottet det vara en väsentlig forskningsuppgift att belysa hithörande problematik och skapa underlag för bedömningar, grundade på sammanställda och värderade iakttagelser. Tillsättandet av kommittén för kriminologisk behandlingsforskning utgör, även om därmed främst åsyftas en bättre planering av det kriminologiska forskningsarbetet, ett betydelsefullt steg i denna riktning. Enligt kommitténs direktiv bör forskningsplaneringen inriktas på projekt som syftar till att söka mäta rehabiliteringseffekten av olika behandlingsåtgärder. Därvid skall i första hand sådana undersökningar komma i fråga som kan ge underlag för ställningstaganden beträffande kriminalvårdens praktiska utformning under den närmaste tiden. Samtidigt bör kommittén eftersträva att sätta in sitt planeringsarbete i ett större kriminalpolitiskt perspektiv. En forskning efter dessa riktlinjer – syftande till att påvisa säkrare korrelationer mellan behandlingsmetoder och behandlingsresultat – bör, som utskottet framhållit då samma fråga övervägts tidigare år, öka förutsättningarna att komma fram till en rationellt utformad kriminalvård.

Enligt vad utskottet erfarit avser kommittén att under innevarande vår avlämna ett betänkande om kriminologisk forskning, vari bl. a. övervägs en forskningsorganisation som berör hela rättsväsendet. Det får förutsättas att forskning rörande allmänpreventionens betydelse faller inom ramen för de forskningsuppgifter som kommer att åvila en dylik organisation.

I sammanhanget vill utskottet erinra om att kriminalvårdsstyrelsen efter inrättandet under budgetåret 1970/71 av en särskild utvecklingsenhet fått större möjligheter att utvärdera kriminalvårdens verksamhet.

Speciellt i samband med den del av verksamheten som är av försökskaraktär – t. ex. projekten med förstärkt frivård i Sundsvalls skyddskonsulentdistrikt och med en modifierad form av s. k. terapeutiskt samhälle vid fångvårdsanstalten i Gävle – sker kontinuerligt en utvärdering för att bl. a. få ett bättre grepp om återfallsbrottsligheten. I anslutning till verksamheten bedrivs också en brett upplagd forskning i den nyssnämnda kommitténs regi. Inom utvecklingsenheten utförs vidare en klientelundersökning rörande ungdomsfängelseeleverna samt en utredning om återfall bland skyddstillsynsklientelet. Verksamheten vid enheten bedrivs fristående från den akademiska forskningen, men det förtjänar framhållas att fortlöpande kontakt hålls med olika forskare för att initiera undersökningar genom universitetens försorg. Utskottet vill utöver vad nu anförts framhålla att datatekniken under de närmaste åren kan förväntas medföra en avsevärt förbättrad statistisk redovisning, bl. a. rörande återfallsbrottsligheten, varigenom kunskaperna om effekter av olika åtgärder som vidtas inom kriminalvården kommer att öka avsevärt.

Mot bakgrunden av den omfattande verksamhet som sålunda pågår eller planeras i sådant syfte som motionärerna förordar saknas enligt utskottets mening skäl till någon riksdagens åtgärd i anledning av de nu behandlade yrkandena i motionen 1973:598.

Utskottet hemställer

A. att riksdagen till *Kriminologisk forskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 535 000 kr.,

B. att riksdagen beträffande forskning rörande allmänpreventionens betydelse avslår motionen 1973:598 i denna del,

C. att riksdagen beträffande utvärdering av kriminalvårdens verksamhet avslår motionen 1973:598 i denna del.

6. **Frivillig kontaktverksamhet m. m.** Kungl. Maj:t har under punkten F 8 (s. 173) föreslagit riksdagen att till Frivillig kontaktverksamhet m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kr.

Motioner

I motionen 1973:406 av fru Kristensson m. fl. (m) hemställs att riksdagen som sin mening ger till känna att något bidrag från anslaget F 8 Frivillig kontaktverksamhet icke bör utgå till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM).

I motionen 1973:408 av herr Ringaby m. fl. (m) hemställs att riksdagen vid behandlingen av punkten F 8 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att anslag till KRUM ej bör utges, att KRUM ej bör tillåtas verka inom fångvårdsanstalterna samt att KRUM ej bör anmodas avge remissyttranden i fångvårdsfrågor.

Utskottet

Kungl. Maj:ts förslag under punkten F 8 innebär att anslaget till Frivillig kontaktverksamhet m. m. förs upp med 100 000 kr. eller med

samma belopp som årligen anvisats under de tre år anslaget funnits till. Anslaget tillkom på hemställan av statsutskottet, som i utlåtande över motioner, vilka närmast grundats på att Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM) saknade medel för vissa projekt (anställande av en reseombudsman och en kurator samt inrättande av ett centralt kansli), uttalade att även den på frivillighetens väg uppbyggda fritids- och kontaktverksamheten vid anstalterna förtjänade ett statligt stöd (SU 1969:52). De insatser på området som gjorts av skilda organisationer, bland dem KRUM, måste enligt statsutskottet anses mycket värdefulla. Kungl. Maj:t förutsattes ställa de medel, som enligt utskottet borde anvisas, till kriminalvårdsstyrelsens förfogande att användas för ändamål som kunde främja de frivilliga insatserna vid anstalterna och om det var lämpligt även inom frivården. KRUM:s konkreta sociala verksamhet fick enligt utskottet förutsättas få andel i medlen. Utskottet framhöll vidare att resultatet av den av anslaget omfattade verksamheten borde, sedan erfarenheter vunnits, redovisas för riksdagen.

I enlighet med nu angivna uttalanden, vilka godkändes av riksdagen, utnyttjas anslaget för lokala konkreta insatser i vårdarbetet med särskild inriktning på verksamhet som direkt kan främja positiva kontakter mellan kriminalvårdsklientelet och personer utanför kriminalvården. Ur anslaget har KRUM under ettvart av de tre senaste budgetåren erhållit ett bidrag på 38 000 kr. För kontaktverksamhet som bedrivs av Röda korset har utgått 12 000, 15 000 respektive 22 000 kr. Återstoden har av kriminalvårdsstyrelsen ställts till räjongchefernas förfogande för fördelning på både anstaltssidan och frivärdssidan. Vid fördelningen av innevarande års anslag föreskrev kriminalvårdsstyrelsen att de organisationer som erhöll bidrag, bland dem KRUM, skulle inkomma med redovisning för den verksamhet som under de två senaste budgetåren bedrivits med anlitande av de anvisade medlen samt för dessa medels fördelning på olika utgiftsändamål.

I motionerna 1973:406 och 1973:408 framställs yrkanden av innebörd att bidrag ur anslaget icke bör utgå till KRUM. Hemställan i den sistnämnda motionen går vidare ut på att KRUM inte bör tillåtas verka inom fängvårdsanstalterna och att organisationen inte bör anmodas avge remissyttranden i fängvårdsfrågor. Som stöd för yrkandena anför motionärerna bl. a. att KRUM genom sin verksamhet inspirerat till obstruktion inom anstalterna och att organisationen målmedvetet söker organisera strejker och andra aktioner riktade mot kriminalvården och andra offentliga organ. Enligt uttalande i motionen 1973:406 är det många bland anstaltspersonalen som anser att KRUM:s verksamhet inom anstalterna avsevärt har försvårat det samarbete som bör förekomma mellan personalen och de intagna. I betydande utsträckning används enligt motionärerna det till KRUM utgående bidraget i strid mot de tankegångar som ligger bakom inrättandet av anslaget Frivillig kontaktverksamhet.

Enligt utskottets mening är de frivilliga insatser som görs av skilda organisationer för att främja positiva kontakter mellan kriminalvårds-

klientelet och personer utanför kriminalvården av stort värde och förtjänta av statligt ekonomiskt stöd. De medel för ändamålet, som upptas i Kungl. Maj:ts förslag under punkten F 8. bör liksom för närvarande disponeras av kriminalvårdsstyrelsen. I fråga om styrelsens handhavande av medlen vill utskottet i anledning av den kritik som bl. a. i förevarande motioner riktats mot KRUM i skilda avseenden uttala att vissa inslag i denna organisations verksamhet uppenbarligen står i mindre god överensstämmelse med syftet med de anslagna medlens användning. Andra delar av verksamheten synes emellertid vara av den art att de kan bidra till att öka de intagnas medvetenhet och utveckla deras aktivitet i positiv riktning till gagn för deras återanpassning. Kriminalvårdsstyrelsens i det föregående nämnda beslut att begära redovisning för anvisade medels användning kan ses mot bakgrund av dessa disparata inslag i förbundet verksamhet.

Enligt utskottets mening bör vid fördelningen av anslaget för budgetåret 1973/74 stor hänsyn tas till de erfarenheter av verksamheten som kan framkomma genom den begärda redovisningen och som eljest vunnits. Några anvisningar för anslagets disposition bör inte meddelas av riksdagen, utan det bör ankomma på kriminalvårdsstyrelsen att förutsättningslöst prioritera förekommande bidragsbehov inom ramen för det med anslaget avsedda ändamålet. I enlighet härmed avstyrker utskottet bifall till de i motionerna 1973:406 och 1973:408 framställda yrkandena angående bidragsgivningen till KRUM.

Vad gäller de i motionen 1973:408 i övrigt upptagna yrkandena får enligt utskottets mening anläggas synpunkter motsvarande dem som anförts beträffande anslagsfördelningen. Huruvida KRUM:s verksamhet inom anstalterna bör förbjudas får bedömas från fall till fall. På samma sätt får intresset av att genom remissförfarande inhämta organisationens synpunkter bedömas i varje särskilt fall. I enlighet härmed avstyrker utskottet bifall till motionen även i dessa delar.

Utskottet, som icke har något att invända mot Kungl. Maj:ts medelsberäkning, erinrar om uttalandena av 1969 års riksdag angående redovisning från Kungl. Maj:ts sida av den med stöd av ifrågavarande anslag bedrivna verksamheten.

Utskottet hemställer

A. att riksdagen till *Frivillig kontaktverksamhet m. m.* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 100 000 kr.,

B. att riksdagen beträffande bidrag till KRUM avslår motionen 1973:406 samt motionen 1973:408 i denna del,

C. att riksdagen beträffande KRUM:s verksamhet inom kriminalvårdens anstalter avslår motionen 1973:408 i denna del,

D. att riksdagen beträffande KRUM:s hörande vid remissförfarande avslår motionen 1973:408 i denna del.

7. **Kriminalvårdsenheter med särskild budget.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkten F 9 (s. 173 och 174) samt hemställer att riksdagen till *Kriminalvårdsenheter med särskild budget* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

Stockholm den 27 mars 1973

På justitieutskottets vägnar
ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), fröken Mattson (s), herrar Ernulf (fp), Jönsson i Malmö (s), Johansson i Växjö (c), Nygren (s), Westberg i Ljusdal (fp), fru Hjelm-Wallén (s), fru Bergander (s), herrar Måbrink (vpk), Fransson (c), Wijkman (m)*, Alf Pettersson i Malmö (s) och Stjernström (c).

* Ej närvarande vid punkterna 1–4

Reservationer

vid *D i utskottets hemställan på s. 16*

1. beträffande förhållandet mellan brottsbalkens påföljdssystem och de sociala organens verkställighetsåtgärder av fru Kristensson (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 6 med "De angivna" och slutar på s. 7 med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

I motionen 1973:598 (1973:241) framhålls att dom på skyddstillsyn som innefattar föreskrifter om viss behandling, i fråga om det narkotikaskadade eller eljest mentalt störda frivårdsklientelet, särskilt i storstäderna, sällan leder till föreskriven behandling, bl. a. på grund av att berörda myndigheter ofta har delade meningar om vilka åtgärder som bör vidtas. Motionärerna yrkar därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om åtgärder för att uppnå bättre överensstämmelse mellan brottsbalkens påföljdssystem och de sociala organens verkställighet.

Utskottet kan för sin del instämma i motionärernas uppfattning att framför allt på narkotikaområdet påföljderna ofta i praktiken saknar ett reellt och effektivt innehåll. I viss utsträckning sammanhänger detta förhållande säkerligen med de bristande vårdresurserna för kriminalvårdens klientel. I många fall torde emellertid förklaringen vara att de verkställande organen, vid t. ex. dom på skyddstillsyn med behandlingsföreskrift beträffande narkotikamissbrukare, har olika uppfattning om hur viss behandling eller vård skall genomföras.

De i propositionen framlagda förslagen rörande behandlingen av narkotikamissbrukare inom kriminalvården kan bidra till en viss förbätt-

ring i det påtalade hänseendet för detta klientel. Förslagen innebär emellertid ingen lösning på det av motionärerna aktualiserade problemet. Särskilda åtgärder bör därför sättas in så att en utveckling som kan innebära en successiv urholkning av brottsbalkens påföljder stoppas. Utskottet tillstyrker därför motionärernas förslag om framställning till Kungl. Maj:t om åtgärder i detta syfte.

dels att utskottets hemställan under D (på s. 16) bort ha följande lydelse:

D. att riksdagen beträffande förhållandet mellan brottsbalkens påföljdssystem och de sociala organens verkställighetsåtgärder bifaller motionen 1973:598 i denna del (yrkande 2 i).

vid *B i utskottets hemställan på s. 19* (Fängvårdsanstalterna)

2. beträffande den andliga vården inom anstalterna av fru Kristensson (m), herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Fransson (c) och Stjernström (c), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 17 med "Yrkandet i" och slutar på s. 18 med "motionen 1973:404" bort ha följande lydelse:

Beträffande förslaget i motionen 1973:404 om en förstärkning av den andliga vården inom kriminalvården vill utskottet framhålla att den religiösa verksamheten vid fängvårdsanstalterna övervägts av kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, som funnit (SOU 1971:74 s. 141) att nämnderna för den andliga vården (NAV) haft en väsentlig betydelse för vårdarbetet på anstalterna. Denna uppfattning delas av utskottet, som i likhet med motionärerna finner det angeläget att verksamheten intensifieras.

En vid föregående års riksdag väckt motion med samma syfte som den nu föreliggande motionen avstyrktes av utskottet bl. a. under hänvisning till en pågående omprövning av arvoden för bisysslor. Dessa överväganden har numera lett till en viss uppräkning av både det till NAV-ledamöterna utgående årsarvodet och den ersättning för förrättningsdag som utgår till ledamot eller annan som förrättar gudstjänst eller andaktsstund eller som har samtal med intagna enskilt eller i grupp. Som motionärerna framhåller är emellertid höjningen alltför blygsam – ersättningen för förrättning har sålunda uppräknats från 40 till 55 kr. – och utskottet anser att frågan om en anpassning av ifrågavarande ersättningsbelopp till dagarvoden inom andra områden bör ägnas fortsatt uppmärksamhet. Härvid bör bl. a. beaktas att årsarvode endast utgår till NAV-ledamöter men icke till själasörjare inom de främmande trosriktningar till vilka ett relativt stort antal personer på kriminalvårdens anstalter bekänner sig.

Utskottet ser också mycket positivt på den kontakt- och trivselskapande verksamhet i övrigt som de olika trossamfunden bedriver. Även om samfunden visat stor villighet att själva satsa erforderliga medel, finner utskottet liksom motionärerna naturligt att direkta omkostnader för

verksamheten i viss utsträckning ersätts av det allmänna. För detta ändamål bör anstalterna disponera ett något högre belopp än som ryms inom ramen för det av Kungl. Maj:t under förevarande punkt föreslagna anslaget. Det ytterligare medelsbehovet kan beräknas till 50 000 kr.

dels att utskottets hemställan under B bort ha följande lydelse:

B. att riksdagen beträffande den andliga vården inom anstalterna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1973:404 i denna del ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i detta hänseende anfört.

vid *C i utskottets hemställan på s. 19* (Fängvårdsanstalterna)

3. beträffande medelsanvisningen av fru Kristensson (m), herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Fransson (c) och Stjernström (c), som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 2 – anser att utskottets hemställan under C bort ha följande lydelse:

C. att riksdagen beträffande medelsberäkningen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1973:404 samt med bifall till motionen 1973:1085 till *Fångvårdsanstalterna* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 319 320 000 kr.

vid *B i utskottets hemställan på s. 21* (Frivården)

4. beträffande medelsberäkningen av herrar Ernulf (fp) och Westberg i Ljusdal (fp), som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 20 som börjar med "Yrkandet i" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

Yrkandet i motionen 1973:266 om en uppräkning av anslaget för att möjliggöra tillsättandet av vissa ytterligare tjänster framför allt på assistentplanet bör ses i sammanhang med de riktlinjer för en förstärkning av övervakningsverksamheten i fråga om det socialt och kriminellt mest belastade klientelet, som utskottet berört i det föregående. Som utskottet där anfört föreslår kriminalvårdsberedningen mot bakgrunden av det ökade inslaget dömda med svår social missanpassning att flera klienter än för närvarande skall övervakas av tjänstemän med social utbildning. Enligt beredningens överväganden bör antalet övervakningsfall per tjänsteman därvid begränsas till 30. Departementschefen ansluter sig till beredningens förslag i denna del. Som motionärerna framhåller är det med så många fall per övervakare tvivelaktigt om någon effektivisering av övervakningsinsatsen kommer att uppnås. I syfte att när så erfordras åstadkomma en intensifierad övervakning och begränsa antalet fall per tjänstemannaövervakare bör enligt utskottets mening i enlighet med motionärernas förslag medel anvisas för anställande inom frivården fr. o. m. den 1 januari 1974 av 17 assistenter och 5 biträden utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det ytterligare medelsbehovet kan beräknas till 700 000 kr.

dels att utskottets hemställan under B bort ha följande lydelse:

B. att riksdagen beträffande medelsberäkningen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973:266 i denna del till *Frivården* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 59 910 000 kr.

vid *B och C i utskottets hemställan på s. 23* (Kriminologisk forskning)

5. beträffande forskning rörande allmänpreventionens betydelse samt utvärdering av kriminalvårdens verksamhet av fru Kristensson (m), herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Westberg i Ljusdal (fp), Wijkman (m) och Stjernström (c), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 22 med "Motionärernas önskemål" och slutar på s. 23 med "motionen 1973:598" bort ha följande lydelse:

Motionärernas önskemål bottnar i det förhållandet att våra kunskaper om värdet av olika behandlingsmetoder inom kriminalvården är ofullständiga. Det är därför en väsentlig forskningsuppgift att belysa hithörande problematik och skapa underlag för bedömningar, grundade på sammanställda och värderade iakttagelser. Uppgiften har enligt utskottets mening hittills försummats i alltför hög grad i vårt land. Tillsättandet av kommittén för kriminologisk behandlingsforskning utgör självfallet i och för sig ett värdefullt initiativ på ifrågavarande forskningsområde, men det bör framhållas att kommitténs arbete inte syftar till en utbyggnad av forskningsverksamheten utan främst till en bättre forskningsplanering. Verksamheten kan således inte antas komma att leda till någon snar utbyggnad av den kriminologiska forskningen. Inte heller kan därav förväntas någon belysning av den i motionen berörda, centrala problematiken kring avvägningen mellan allmänprevention och individualprevention. I detta hänseende vill utskottet framhålla att bristen på grundläggande forskningsunderlag för en bedömning av sanktionssystemets allmänpreventiva effekt kommit till uttryck inte blott i kontroversiella synpunkter inom kriminologin utan även i påtagliga motsägelser inom olika grenar av strafflagstiftningen. Meningarna bryts mellan å ena sidan en åsiktsriktning som helt eller delvis underkänner allmänpreventionens betydelse samt å andra sidan de lagstiftare som i konkreta fall tillmäter allmänpreventionen nära nog avgörande vikt vid utformningen av sanktionssystemet på skilda områden. Med hänsyn härtill framstår behovet av forskning rörande allmänpreventionens betydelse som ytterligt angeläget.

Vad gäller kriminalvårdsstyrelsens möjligheter att utvärdera kriminalvårdens verksamhet innebär givetvis inrättandet under budgetåret 1970/71 av en särskild utvecklingsenhet inom styrelsen ett värdefullt tillskott. De undersökningar som härigenom blir möjliga omfattar emellertid mycket begränsade sektorer och avser blott speciella klientelgrupper. Enligt utskottets mening är det angeläget att en systematisk utvärdering av effekterna av varje behandlingsform åvägabringas. Endast

på detta sätt kan man nå erforderliga förutsättningar för att komma fram till en rationellt utformad kriminalvård.

Mot denna bakgrund tillstyrker utskottet motionärernas förslag att riksdagen tar initiativ till forskning rörande allmänpreventionens betydelse samt utvärdering av kriminalvårdens verksamhet.

dels att utskottets hemställan under B och C bort ha följande lydelse:

B. att riksdagen beträffande forskning rörande allmänpreventionens betydelse med bifall till motionen 1973:598 i denna del hos Kungl. Maj:t anhåller att åtgärder vidtas för forskning rörande allmänpreventionens betydelse,

C. att riksdagen beträffande utvärdering av kriminalvårdens verksamhet med bifall till motionen 1973:598 i denna del hos Kungl. Maj:t anhåller att kriminalvårdsstyrelsen får i uppdrag att systematiskt utvärdera den verksamhet verket bedriver främst med avseende på återfallsfrekvensen inom respektive behandlingsform.

vid *B och D i utskottets hemställan på s. 25* (Frivillig kontaktverksamhet m. m.)

6. beträffande bidrag till KRUM m. m. av fru Kristensson (m), som anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 24 med orden "Enligt utskottets" och slutar på s. 25 med "bedrivna verksamheten" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är de flesta av de frivilliga insatser som görs av skilda organisationer för att främja positiva kontakter mellan kriminalvårdsklientelet och personer utanför kriminalvården av stort värde och förtjänta av statligt ekonomiskt stöd. De medel för ändamålet, som upptas i Kungl. Maj:ts förslag under punkten F 8, bör liksom för närvarande disponeras av kriminalvårdsstyrelsen. I fråga om styrelsens handhavande av medlen vill utskottet erinra om sitt uttalande föregående år (JuU 1972:6 s. 13) av innebörd att styrelsen äger disponera anslaget efter självständig bedömning utan bundenhet till riksdagens uttalande 1969 rörande bidrag till KRUM:s konkreta sociala verksamhet. Den kritik som bl. a. i förevarande motioner riktas mot KRUM i skilda avseenden ger enligt utskottets mening vid handen att många inslag i denna organisations verksamhet uppenbarligen står i mindre god överensstämmelse med syftet med de anslagna medlens användning.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till de stora behov av ekonomiskt stöd som föreligger inom andra organisationer vilka verkar i det angivna syftet bör enligt utskottets mening riksdagen uttala att bidrag till KRUM:s verksamhet i fortsättningen inte bör utgå ur förevarande anslag. Icke heller bör det komma i fråga att inhämta remissyttranden i fängvårdsfrågor från KRUM. I enlighet härmed tillstyrker utskottet bifall till yrkandena i dessa delar i motionerna 1973:406 och 1973:408.

Huruvida den av KRUM lokalt bedrivna kontaktverksamheten inom fängvårdens anstalter bör förbjudas får däremot enligt utskottets mening bedömas från fall till fall. I enlighet härmed avstyrker utskottet bifall till motionen 1973:408 i denna del.

Utskottet har icke något att invända mot Kungl. Maj:ts medelsberäkning.

dels att utskottets hemställan under B och D bort ha följande lydelse:

B. att riksdagen beträffande bidrag till KRUM med bifall till motionen 1973:406 och i anledning av motionen 1973:408 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att bidrag ur anslaget F 8 Frivillig kontaktverksamhet m. m. icke bör utgå till KRUM,

D. att riksdagen beträffande KRUM:s hörande vid remissförfarande med bifall till motionen 1973:408 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att KRUM ej bör anmodas avge remissyttrande i fängvårdsfrågor.

Särskilt yttrande

beträffande anslaget Frivillig kontaktverksamhet m. m. (s. 23–25) av herr Måbrink (vpk):

Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM) bedriver enligt min mening en positiv kontaktskapande verksamhet på olika fängvårdsanstalter. Denna kontaktverksamhet bedrivs av KRUM:s lokalavdelningar och består bl. a. i besöksgrupper, studiecirklar och diskussioner på fängelserna. Att många interner under och framför allt efter anstaltsvistelsen utför ett meningsfullt arbete inom KRUM kan inte ifrågasättas.

Inom vissa "lag och ordning-element" har det emellertid blivit sed att utan tillstymmelse till bevis tillskriva KRUM allsköns uttalanden och konspiratoriska handlingar.

Även i utskottets motivering när det gäller bidrag till KRUM – har anammats en del av dessa reaktionärers omotiverade kritik.

Med detta yttrande vill jag markera att jag inte delar den negativa bedömning av KRUM:s verksamhet som utskottet gjort.

GOTAB 73 3569 S Stockholm 1973